

Door Henk Jongsma, hoofdauteur Op niveau tweede fase eerste editie

Kenau

Inleiding

Waarschijnlijk heb je dat ook weleens, dat je iets hoort over iemand van vroeger of uit een ver land, en dat je dan denkt: waarom deed hij of zij dat nou? En als je daarover gaat nadenken, kom je natuurlijk met een invulling die bij jou past; je bedenkt iets wat jij misschien in die situatie zou doen.

Kunstenaars hebben dat ook. Ze kiezen een figuur uit het verleden, bijvoorbeeld, en bedenken daar een voorstelling, een verhaal bij. Als verschillende mensen iets maken over dezelfde figuur, wordt het daarom toch altijd een (iets) andere figuur.

Kenau Simonsdr Hasselaer is zo'n persoon uit het verleden over wie verschillende mensen hun verhaal hebben gemaakt.

'De eerste Nederlandse spektakelfilm' noemen de makers hun film *Kenau* die in maart 2014 in de bioscoop verschijnt. Op de site www.kenaudefilm.nl kondigen ze hun film zo aan:

'Haarlem 1572. Gedreven door verdriet en haat, als gevolg van de executie van haar jongste dochter, leidt Kenau haar vrouwenvendel in een heroïsche strijd tegen de Spaanse overheerser. Maar omdat ze haar angst en pijn verstoopt achter een masker van verwijt en onverschilligheid loopt ze het gevaar haar overgebleven dochter ook te verliezen.

KENAU is een verhaal over verdriet en verlies. Over de liefde tussen een moeder en een dochter, over een strijd tussen zussen en over het maken van keuzes. Een verhaal over de vrouw, haar rechten en mogelijkheden ten tijde van de tachtigjarige oorlog tegen de Spanjaarden, een voor velen onbekend stukje vaderlandse geschiedenis.'

Over die Kenau, die leefde van 1526 tot 1588, is niet zo heel veel bekend. Een korte levensbeschrijving vind je op de site van de film, maar ook in het Digitaal Vrouwenlexicon, www.historici.nl/Onderzoek/Projecten/DVN/lemmata/data/KenauSimonsdrHasselaer en in het prachtige naslagwerk *1001 Vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis*, samengesteld door Els Kloek en uitgegeven door Uitgeverij Vantilt, Nijmegen 2013 (p. 157-160).

Maar wat we van haar weten, bleef kennelijk zo tot de verbeelding spreken dat we er een uitdrukking aan hebben overgehouden: een bazige vrouw kan nog steeds een kenau worden genoemd. Een 'manwijf' zegt Van Dale, 'genoemd naar Kenau Simonsdochter Hasselaar, die tijdens het beleg van Haarlem in 1572 en 1573 moedig streed'.

Zo'n vrouw spreekt kennelijk tot de verbeelding. En omdat er eigenlijk niet zo veel over haar bekend is, kunnen dichters, schrijvers en filmmakers hun verbeelding (bijna) de vrije teugel geven. En niet alleen zij: in het stadhuis van Haarlem hing ooit dit grote schilderij.

Kenau Hasselaar op de wallen van Haarlem, 359 x 451 cm groot.
 Gesigneerd en gedateerd: J.H. Egenberger. B. Wijnveld Jr, 1854
 Haarlem, Frans Hals-museum, in bruikleen aan het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapen-museum 'Generaal Hofer', Leiden.

Een vroegere ondertitel van het schilderij luidde: 'Het stelt voor het oogenblik dat de Spanjaarden, eene bres gemaakt hebbende, de stad trachten in te nemen, doch door Kenau Hasselaar aan het hoofd van Haarlems dappere vrouwenschaar worden afgeweerd. Onder de haar omringende vrouwen onderscheiden zich Jonkvrouwe Geertruida van Brederode als banierdraagster, de echtgenoot van den Burgemeester Kies, Maria van Schooten, Maria van der Laan, Henrica van Vliet en Brechta Proosten [...].' Meer informatie vind je op

www.dbnl.org/tekst/levi009vade01_01/levi009vade01_01_0023.php

In deze lesbrieven ga je bekijken hoe in verschillende tijden en door verschillende kunstenaars een invulling van de weinige historische gegevens werd bedacht. Daarvoor lees je eerst een paar fragmenten uit grote geschiedenisboeken, en dan in elk geval een gedicht en een roman. Maar ook de film, het schilderij en een jeugdboek kun je bij dit onderwerp betrekken.

Opzet van deze lesbrieven

- Je leest twee fragmenten uit boeken van literaire geschiedschrijvers – P.C. Hooft (1581-1647) en Jacob van Lennep (1802-1868) – en noteert wat zij over Kenau zeggen (opdracht 1, 2 en 3).

- Je leest een fragment uit een roman uit 1658, *'t Leven en bedrijf van Duc D'Albas hondt; en 't pirinesche tooverhol*, zeer waarschijnlijk geschreven door een zekere G. de Bay, hoewel het titelblad vermeldt dat het door G. de Bay samengesteld en vertaald is. Weer noteer je wat in dit boek over Kenau wordt gezegd (opdracht 4).
- Je leest een gedicht van de indertijd zeer beroemde dichter Hendrik Tollens (1780-1856). Je noteert weer wat er over het karakter en de daden van Kenau wordt gezegd (opdracht 5 en 6).
- Je leest informatie over twee romans over Kenau, maakt een keuze en gaat in een groepje de boeken vergelijken (opdracht 7 t/m 12).
- Als laatste staat er een extra opdracht. Daarin kun je een jeugdboek over Kenau lezen en de film gaan bekijken. Dan kun je misschien het best vergelijken hoe verschillende kunstenaars de figuur Kenau Simonsdr Hasselaer tot leven brengen!

Werkwijze

Bij deze lesbrief vind je geen uitwerkingen. Veel antwoorden hangen af van je eigen smaak, inlevingsvermogen, enzovoort. Maar je moet jouw uitwerkingen natuurlijk wel toetsen. Vorm daarom steeds na vier opdrachten een groepje waarin jullie je uitwerkingen vergelijken en eventueel verdedigen. Werk, als dat nodig blijkt, je uitwerkingen bij.

Twee geschiedschrijvers

1 Uit: P.C. Hooft, *Nederlandse historiën* (1642)

Zeshonderd weerbare mannen, gelezen uit de burgerije, gaven zelfs den soldaten in koenheid niet toe. Ook hadden zij bijna duizend delvers, volk van allerlei soorte; boven driehonderd wijven, bescheiden, tot hetzelfde werk, onder Kenauw Simon Hasselaars, een moedige mannin, weduwe van zessenvieftig jaren, onbesproken van leven, en van een der beste huizen; die niet schreumde met spiets, bus, en rapier, in vrouwengewaad, den vijand te keer te gaan.

Een paar verklaringen:

gelezen: gekozen

koenheid: dapperheid

delvers: gravers

bescheiden: aangewezen

huizen: families

schreumde: schroomde

spiets: speer

bus: geweer

rapier: (lange) degen

Opdracht 1

Wat wordt er over Kenau gezegd?

Naam	
Leeftijd	
Burgerlijke staat	
Karaktereigenschappen	
Reputatie	
Wapens	
Uiterlijk	

2 Jacob van Lennep: *De geschiedenis van Nederland aan het Nederlandsche volk verteld* (1880, heruitgave)

Wat had Haarlem tegen zulk een macht over te stellen? Slechts een kleine bezetting en zwakke muren, door de flauwheid der vorige regeering niet naar behooren voorzien. Maar de beste verdediging der stad lag in den moed en de volharding der burgerij. Niet slechts de mannen, zelfs de vrouwen grepen de wapenen op tot bescherming hunner haardsteden. Kenau Simonsz. Hasselaar, een deftige weduwe van zes-en-veertig jaar, stelde zich, naar men wil, aan de spits eener bende wakkere vrouwen, even als zij met spies, vuurroer en rapier gewapend, waarmede zij de vijanden moedig hielp te keer gaan.

Opdracht 2

Wat wordt er over Kenau gezegd?

Naam	
Leeftijd	
Burgerlijke staat	
Karaktereigenschappen	
Reputatie	
Wapens	
Uiterlijk	

Opdracht 3

- 1 Hooft en van Lennep dachten niet gelijk over de positie van de vrouw in het algemeen. Waaruit blijkt dat?
- 2 Van Lennep heeft ook zijn twijfels over de daden van de vrouwen. Waaruit lees je dat?

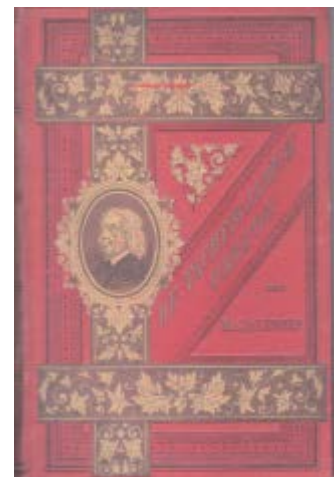
Een merkwaardig boekje

In 1658 verscheen in Amsterdam de kleine roman *'t Leven en bedrijf van Duc D'Albas hondt; en 't pirinesche tooverhol*. Hoofdpersoon is een avontuurlijke hond, Cipion, die in dienst stond van de hertog van Alva, de man die in opdracht van koning Philips II de opstand in de Nederlanden moest bedwingen. Een gedeeltelijke heruitgave van deze roman, samengesteld door Yolanda Rodriguez Pérez, verscheen in 1997 bij Em. Querido's Uitgeverij in Amsterdam in de serie *Griffioen*. Uit de inleiding:

Het verhaal neemt de lezer mee terug naar de onrustige tijden aan het begin van de Opstand.

In zijn autobiografisch relaas concentreert de hond Cipion zich op de periode van Alva's bewind in de Nederlanden, tussen 1567 en 1573. Gedurende deze jaren vervult het dier de taak van spion en koerier voor de Spaanse zaak en zijn avonturen vinden zowel in Spanje als in de Nederlanden plaats. De strijd tussen de twee kampen fungeert als kader van een verhaal vol bloedige momenten uit de Nederlandse Opstand. De hond Cipion beleeft eveneens een aantal magische ervaringen als hij onderweg tussen Spanje en de Nederlanden een paar keer een tooverhol in de Pyreneeën betreedt, waar hij in contact komt met een bont gezelschap wonderlijke en duivelse wezens.

Dit vermakelijke werkje, getiteld *'t Leven en bedrijf van Duc D'Albas hondt; en 't pirinesche tooverhol*, is omgeven door een waas van mysterie. Het titelblad vermeldt dat het werk door een zekere G. de Bay *'t samen gesteldt en vertaelt'* is uit het Spaans, maar er wordt verder geen auteur genoemd. Het is wel bekend dat het werk een soort vervolg is op een novelle van de Spaanse schrijver Miguel de Cervantes uit 1613, getiteld *El coloquio de los perros* (de samenspraak der honden). In deze novelle

vertelt de hond Berganza zijn leven aan zijn vriend Cipion, die op zijn beurt belooft zijn leven te vertellen. Maar daar komt het bij Cervantes niet meer van. Deze beroemde maar onvoltooide samenspraak heeft vele Spaanse en buitenlandse auteurs aangespoord om er een vervolg op te schrijven. In de Spaanse literatuur valt echter geen vervolg te bespeuren dat overeenkomsten vertoont met het hier besproken werk (pagina 72-73).

Hierna volgt een fragment uit deze roman, in de bewerking van Yolanda Rodriguez Pérez (de volledige bewerking is te vinden op www.dbnl.org/tekst/bay_001leve01_01/downloads.php).

Van hieruit gingen we naar Haarlem, dat een van de belangrijkste steden van Holland is, en dat Don Frederik zeer zwaar belegerde, maar die vanbinnen verdedigden zich dapper. Gedurende dit beleg bespiedde ik de stad verschillende keren en zag dat de vrouwen zich daarbinnen naast de mannen te weer stelden, want bij de aanvallen brachten ze grote hoepels, die met pek, hars en zwavel besmeerd waren en dan met vlas omwonden. Deze wierpen ze tijdens de bestorming om de hals van de aanvallers, zodat vaak de brand in hun kruitzakje sloeg voordat ze zich konden redden en hen levend deed verbranden. Ze hadden ook een kapitein genaamd Kenau, die overal op de vesting in de voorste gelederen verscheen om als een man de vijanden met de piek vanaf de wallen weg te jagen. Op zekere dag gebeurde het dat ik op bevel van Don Frederik de stad was gaan bespieden en dat Kenau me zag. Ze keek me aan met vurige ogen en zei tegen haar Amazonen: 'Zolang we zulke vette honden' (wijzende op mij) 'in de stad hebben, hoeven we die niet vanwege hongersnood over te geven.' Hierop ging ze naar de poort om met de vrouwen een loze valbrug op te stellen, waarlangs ze de Spanjaarden in de stad dachten te lokken. Ik zag het, en zwom 's nachts over de grachten om dit Don Frederik te vertellen, maar het scheen dat hij de tekens die ik maakte niet begreep, of ze in zijn voordeel uitlegde, want 's morgens vroeg voerde hij het volk aan in de bestorming. Ze vonden niemand op de wallen en zagen de poort openstaan, waarop het krijgsvolk riep: 'De stad is van ons' en ze vlogen massaal naar de poort, zodat er enige soldaten binnen geraakten. Maar toen de ruitery ook toesnelde om in de overwinning te delen, stortte de loze brug in elkaar, en menigeen die vanachteren opdrong viel in de gracht en werd door de woedende stedelingen omgebracht. Toen Don Frederik dit nieuws vernam, spoedde hij zich onmiddellijk met de uitgelezen jeugd naar het gevaar om de zijnen te bevrijden, maar hij werd op zo een manier onthaald dat hij voor dood naar zijn tent teruggedragen moest worden. Dit verzwakte de aanvallers zo dat ze ophielden; enkelen, die door de duivelse pekhoepels half verbrand waren, brachten de tijding naar het legerkamp hoe het met hun verslagen makkers afgelopen was. Het bracht de veldheer, die weer bijgekomen was, zo tot wanhoop dat hij het beleg wilde opbreken. Dat schreef hij aan zijn vader, die ziek in bed lag. Maar toen de oude hertog hoorde van de lafhartigheid van zijn zoon, gaf hij hem zo een stevige uitbrander dat het zelfs nog ergere lafaards dan Don Frederik aangemoedigd zou hebben. Maar om niet te lang bij deze zaken stil te blijven staan, moet je weten dat de stad na een zware belegering in handen van de belegeraars viel. De moordpartij die daar toen aangericht werd doet mij, al ben ik dan maar een hond, nog verstijven en de wreedheid van mijn landgenoten vervloeken. Deze woeste slachtpartij maakte de Spanjaarden zo gehaat bij de Nederlanders, dat ze liever stierven dan zich aan hun handen over te geven, zoals bleek bij die van Alkmaar, een stad in Noord-Holland. (pagina 68-69).

Opdracht 4

De hond bekijkt de strijd zogenaamd van de Spaanse kant. Wat wordt er over Kenau gezegd?

Naam	
Leeftijd	
Burgerlijke staat	
Karaktereigenschappen	
Reputatie	
Wapens	
Uiterlijk	

Een dichter

Hendrik Tollens, verffabrikant in Rotterdam, werd vooral bekend door zijn huiselijke poëzie (hij maakte gedichten over alles wat er in zijn gezin gebeurde) en door zijn nationalistische gedichten, waarin het vaderland werd verheerlijkt. Het bekendst werd zijn *Wien Neerlandsch bloed door d'aderen vloeit*, het officiële Nederlandse volkslied van 1817-1933. Tollens dichtte overigens *Wien Neerlandsch bloed in de aders vloeit*; voor de melodie moest de tekst worden aangepast.

Zie voor meer informatie over Tollens

www.literatuurgeschiedenis.nl/lg/19de/auteurs/lg19024.html.

Kenau Hasselaar verscheen voor het eerst in zijn bundel *Gedichten, tweede deel* (1813). Hij schreef het gedicht in 1811, toen Nederland door Napoleon bij Frankrijk werd ingelijfd. 'De jaren van de Franse inlijving brachten – naast enkele goede dingen – armoede, onaangenaamheden en willekeur [...]. Men achtte het eigen volksbestaan verloren, men werd van het ene oorlogsavontuur in het andere meegesleept; de conscriptie dreigde en de economie was verstoord. Men ervoer die jaren als het dieptepunt van onze geschiedenis. De Spaanse tijd was ook een verschrikking geweest, maar toen waren er nog helden om Alva en zijn knechten tot razernij te brengen ...', schrijft Dr. G.W. Huygens in zijn boek over Tollens (*Hendrik Tollens. De dichter van de burgerij*. Uitgave Nijgh & Van Ditmar, 1972).

Kenau Hasselaar

1 Weer klopt mij 't Hollandsch hart in 't lijf
En zwelt geroerd omhoog;
Weer schittert Neerlands oud bedrijf
In mijn verbijsterd oog.

2 Gevloekt, wie eerloos, wuft en week,
Door glans of goud verblind,
De dierstgeschatte wereldstreek
Voor 't vaderland bemint!

3 Maar dubbel vloek, maar dubbel schand'
En dieper smaad en leed,
Wie Neerland heeft tot vaderland
En 't vaderland vergeet!

4 Stroom los, in zangen uitgespat,
Gij, vonkelende gloed,
Gij, liefde tot mijn bakermat,
Die tintelt in mijn bloed!

5 Hier hoeft geen zwier, geen hulsel, neen,
Geen dichterlijke praal,
Maar 't vaderlandsch gemoed alleen
En Hollands gouden taal.

6 Voor u, voor u weergalmt zij luid,
o Haarlems eeuwige eer!
Voor u stort zij haar rijkdom uit
En in mijn loflied neer.

7 Verhoog, verhef u, grijze wal,
Op Kenaus roem en rang,
Die stout en vurig klinken zal
En leven in mijn zang!

8 Verhef u op dien heldentoon,
Gij, vaderlandsche jeugd!
Geen andre zangstof klinkt zoo schoon
Als vaderlandsche deugd.

9 Gij kent het voorwerp van mijn lied,
Gij, telgen van haar teelt!
Zoo ver ontvaardde 't nakroost niet
Of 't kent zijns ouders beeld.

10 Gij kent haar deugd, zoo hoog gevoerd,
Zoo ongevlekt befaamd,
Haar grootheid, die zoo diep ons roert
En ons zoo diep beschaamt.

11 'Wat suft gij,' riep zij uit, met schrik
En zielkracht in de stem; –
Het vonklen van haar heldenblik
Gaf aan haar woorden klem:

12 'Wat handenwringt en krijgt ge en gilt,
Gij werelooze schaar,
Die niets, o spijt! beproeft en spilt
Dan tranen in 't gevaar!

13 't Is uit. Reeds brokkelt schans en muur
En stort tot gruis in een;
Reeds vlammen zwaard en stroomend vuur
Door wal en wijken heen.

14 't Is uit. De laatste hoop vervloog;
Er bleef geen hulp of raad;
De zwarte rouwvlag rijst omhoog,
De doffe brandklok slaat.

15 't Is uit. De laatste moed bezwijmt,
De laatste kracht verlamt;
De dolle honger knaagt en vlijmt,
Het giftig pestvuur vlamt.

16 Wat suft gij, vrouwen! diep verstomd,
Met natbekreten krop?
De poort sluit los, de Spanjaard komt
En wekt u deerlijk op.

17 Te wapen! vliegt! hij stroopt de stad,
Hij martelt en schoffeert:
Of wacht gij tot zijn klaauw u vat
Voor gij het lijf verweert?

18 Grijpt aan rapier en moordgeweer,
Waarmeê hij 't land vergruist:
Of vreest gij 't aan uw zijde meer
Dan in des Spanjaards vuist?

19 Te wapen! vliegt! ten strijd! vliegt heen!
Lost veldbus en kartouw!
Of past de moed den man alleen –
Slechts tranen aan de vrouw?

20 Wat stoft hij op zijn stouter kracht
En onversaagder bloed?
De zielen zijn van één geslacht:
Alleen de ziel geeft moed.

21 Op, moeders van het heldenkroost,
Door Spanjes klaauw verscheurd!
Op, maagden, die van onschuld bloost,
En ras van schaamte kleurt!

22 Knielt neer, wie met mij medestemt,
Voor 's hemels alziend oog,
Met de eene hand op 't hart geklemd
En de andre hand omhoog:

23 Zweet allen, die uw tranen kwist
En laf en weerloos beeft!
Dat Haarlem nog geen mannen mist
Zoo lang het vrouwen heeft.

24 Zweet allen, wat verwinne of vall',
Wat stand hou of bezwijk',
Dat nooit een Spanjaard boelen zal
Dan met uw zielloos lijk!'

25 Toen steeg, toen klonk een enkle kreet
Den Spanjaard luid in 't oor,
En drong een dure, plegtige eed
Tot 's hemels zetel door.

26 Toen zwaaiden ze, in ontgloeiden dorst,
Het breedgelemmerd staal,
En prangden maagd- en moederborst
In pantsers van metaal.

27 Toen stegen ze op den brossen muur
En plantten speer en vaan,
En staken weer het flauwend vuur
In hart en handbus aan.

28 Toen stroomden ze uit de ontsloten poort,
Van man en maag verzeld,
En braken door de drommen voort,
Die krielden over 't veld.

29 Zij woelden Spanje benden rond,
Tot strenge wraak gesard,
En beten hun een diepe wond
In 't ongeneeslijk hart.

30 Maar meer nog dan de diepe beet,
Die door hun aders joeg,
Nog meer deed hun het schouwspel leed,
Dat hen met sidring sloeg.

31 'Neen, neen!' riep Alvaas trotsche zoon,
Van diepe spijt geknaagd,
'Hier schokt en waggelt Spanjes troon,
Van Oost en West geschraagd.

32 Hier baat geen strijd, geen straf, geen ban,
Geen magt, die Spanje heeft,
Waar ieder matgestreden man
In elke vrouw herleeft.' –

33 'Neen, neen!' riep Flips, van schrik ontzet,
In spijt van kroon en staf,
'Dat volk kust nooit geknield mijn wet,
Dat Kenaus aan zijn gaf.

34 Daar ligt mijn hoop, zoo lang gestreeld,
Daar neigt mijn rijk ten val:
Een vrouw, uit Hollands dras geteeld,
Zet wereldheerschers pal!

35 Verschriklijk sprak het voerspook waar,
Dat Spanjes vonnis las:
Haar troon, voor Neerlands grond te zwaar,
Verzonk er in zijn dras.

36 Maar juichend streek de schelle faam
Op Haarlems zandig duin,
En schreef voor eeuwig Kenaus naam
Op Spanjes stortend puin.

37 Dat puin spreekt van haar grootheid meer
Dan trotsch gewrochte steen,
Die 't nakroost voor haar schittrende eer
Te luttel waardig scheen.

Toelichting

Strofe		
1	<i>oud bedrijf</i>	zoals het vroeger was, de oude toestand
2	<i>voor 't vaderland</i>	boven het vaderland
4	<i>mijn bakermat</i>	geboorteland
5	<i>hier hoeft</i>	hier is nodig
6	<i>zij</i>	het vaderlands gevoel
9	<i>telgen van haar teelt</i>	nakomelingen
11	<i>zij</i>	Kenau
	<i>klem</i>	nadruk
12	<i>spilt</i>	gebruikt
13	<i>'t Is uit</i>	Het is te laat, het is afgelopen
16	<i>wekt u deerlijk op</i>	alarmeert u hevig
17	<i>schoffeert</i>	onteert, randt aan
18	<i>vreest gij 't aan uw zijde meer</i>	ben je er banger voor als jij het in handen hebt
19	<i>veldbus en kartouw</i>	kleine kanonnen
20	<i>wat stoft hij</i>	wat beroemt hij zich op
24	<i>boelen</i>	vrijen, de liefde bedrijven
26	<i>breedgelemmerd</i>	met een breed lemmerd
	<i>prangden</i>	persten
27	<i>handbus</i>	geweer
28	<i>maag</i>	familielid
	<i>krielden</i>	krioelden

34	<i>dras</i>	modder
35	<i>voorspook</i>	voorbode
36	<i>faam</i>	roem

Opdracht 5

Wat wordt er over Kenau gezegd?

Naam	
Leeftijd	
Burgerlijke staat	
Karaktereigenschappen	
Reputatie	
Wapens	
Uiterlijk	

Opdracht 6

De dichter wil niet alleen de roem van Kenau bezingen, hij wil vooral iets anders.

- Voor wie is zijn gedicht vooral bedoeld?
- Wat hoopt hij dat zijn lezers gaan doen?
- Waarom past dit gedicht zo goed in de tijd van ontstaan?
- Zou zo'n oproep, in modernere taal uiteraard, nu nog in Nederland kunnen worden gedaan? Geef een korte motivering bij je antwoord.
- Zou zo'n oproep ergens anders in de wereld nu nog kunnen worden gedaan? Geef weer een korte motivering.

Twee romans – Theun de Vries en Tessa de Loo

Opdracht 7

Hieronder vind je van beide romans een paar gegevens, de flaptekst en een heel kort fragment. Lees alle informatie en vul het schema daarna in.

	Wat vind jij?	(Korte) toelichting
Theun de Vries: Kenau		
De schrijver zelf	interessant – gaat wel – niet interessant	
De tijd waarin het boek werd geschreven	interessant – gaat wel – niet interessant	
Het doel van de schrijver met het boek	interessant – gaat wel – niet interessant	
De stijl van het fragment	spreekt aan – gaat wel – spreekt niet aan	
De inhoud van het fragment	spreekt aan – gaat wel – spreekt niet aan	
De flaptekst	uitnodigend – gaat wel – niet uitnodigend	
Tessa de Loo: Kenau		
De schrijver zelf	interessant – gaat wel – niet interessant	
De tijd waarin het boek werd geschreven	interessant – gaat wel – niet interessant	

Het doel van de schrijver met het boek	spreekt aan – gaat wel – spreekt niet aan	
De stijl van het fragment	spreekt aan – gaat wel – spreekt niet aan	
De inhoud van het fragment	uitnodigend – gaat wel – niet uitnodigend	
De flaptekst	interessant – gaat wel – niet interessant	

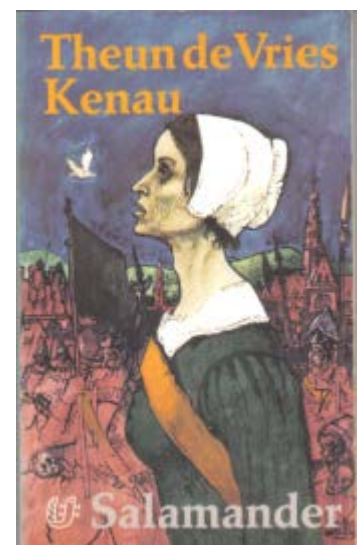
Opdracht 8

Kies een van de beide romans en lees het boek helemaal. Geef een korte motivering van je keuze.

A Theun de Vries – *Kenau*

Theun de Vries (1907-2005) schreef naast verhalen en gedichten een lange rij romans. Heel veel van die romans spelen in het verleden, niet alleen in Nederland maar bijvoorbeeld ook in Rusland of in het Caribisch gebied. Informatie over hem vind je via www.literatuurplein.nl.

De korte roman *Kenau* verscheen voor het eerst als zelfstandige uitgave in 1946, maar werd eerder geschreven: in 1939 verscheen het verhaal al in een verzamelbundel *Vier voor het voetlicht*. 'Met deze verhalenbundel wilde de communistische uitgeverij Pegasus de lezende arbeider een soort omnibus aanbieden; een omnibus met een politieke les', schrijft Jos Perry in een biografie van Theun de Vries (*Revolte is leven*, uitgeverij Ambo, Amsterdam 2013). In diezelfde biografie wordt Theun de Vries geciteerd: 'We kwamen op het idee van een historische novelle. Pegasus wilde een geuzenfiguur en toen dacht ik aan Kenau, voor een boek, dat de vrouwen van ons land wat te zeggen hebben zou.' (pagina 74). Het boek werd een aantal keren herdrukt. In 1984 verscheen een uitgave in de Grote Letter Bibliotheek.

Flaptekst

Niets is altijd zo actueel geweest als het begrip 'vrijheid'. En in de boeken van Theun de Vries (Verzetsprijs 1945, P.C. Hooftprijs 1963) heeft bevrijdingsstrijd in velerlei vormen gestalte gekregen. Zo ook in *Kenau*, de roman over de tachtigjarige oorlog, de belegering van Haarlem door de Spanjaarden en het verzet van Kenau Simonsdochter Hasselaar.

Het rijpen van het begrip vrijheid in het bewustzijn van Kenau is een langzaam en moeilijk proces. Maar het wordt haar duidelijk dat 'vrijheid iets is dat de mensen moeten maken met hun eigen handen. De vrijheid is niet gebonden door stadsgrachten en bastions; zij schuilt in de gedachten en de daden van elk van ons. De vrijheid van een zich losworstelend volk kan niet door wapengeweld gebroken worden. Geweld is niet bestand tegen de gevoelens van rechtvaardigheid van een heel volk.' Het is deze gedachte die de historische roman verbindt met onze tijd.

Fragment (p. 60-61)

Kenau drukt de handen tegen de borst; haar adem gaat sneller.

'Overste-luitenant,' zegt ze, 'laat mij de dood van mijn zoon wreken. Laat mij soldaat zijn. Geef mij de vrijheid een vrouwenvendel te vormen. Er zijn hier tientallen vrouwen, die een man of een zoon verloren hebben. Er zijn er nog anderen, die zeker evenals ik deze stad willen verdedigen tegen de boosheid van hen daarbuiten. Laat mij hen bijeenbrengen ... ! Laat ons op de wallen staan, als de schutters, de Duitsers, de Walen en Schotten! Geef ons zwaarden en pieken! Wij zijn sterk! Wij zijn de moeders en vrouwen van Geuzen! Wij zullen vechten ... als de mannen!'

Ripperda heeft de handen op de rug gelegd, en loopt op en neer in het kleine vertrekje, waar alle

geruchten van buiten gesmoord lijken. Drie pas heen, drie pas terug. Hij schudt het hoofd; gemompelde woorden verliezen zich in zijn baard. – Kenau staat roerloos en wacht af. Het is of zij Nicolaas op de baar ziet liggen. Hij glimlacht tegen haar. Ze sluit de ogen.

Als ze die weer opent, staat Ripperda voor haar.

'Zelden of nooit is zo door een vrouw gesproken, Kenau Simonsdochter,' zegt hij langzaam. 'Maar ik bewonder het. Ik begrijp, wat u drijft. Als de Nederlanden zich verzetten tegen de tirannen ... waarom zouden de vrouwen niet meestrijden? Is ook de tirannie niet op haar en haar kinderen gemunt?'

Hij steekt haar zijn hand toe.

'Vorm het vrouwenvendel,' zegt hij, en drukt haar vingers in de zijne. 'Wij zullen de Spanjolen laten zien, waartoe vrije burgers in staat zijn.'

B Tessa de Loo - *Kenau*

Tessa de Loo (1946) werd o.a. bekend door haar roman *De Tweeling* (1993) die in 2002 werd verfilmd. Informatie over haar vind je via www.literatuurplein.nl.

In 2013 verscheen haar roman *Kenau*. Voor in de roman wordt vermeld: 'Tessa de Loo schreef deze roman vrij naar het scenario van Karen van Holst Pellekaan & Marnie Blok voor de speelfilm *Kenau* (regie Maarten Treurniet), een productie van Fu Works.' Over die film vind je informatie op www.kenaufilm.nl. Onder de link 'Boeken' vind je de volgende tekst: 'Tijdens het Beleg van Haarlem (1572-1573) weet Kenau Simonsdochter Hasselaer zo'n driehonderd vrouwen ertoe over te halen om zij aan zij met de soldaten, vanaf de stadswallen te vechten tegen de vijand. Het gaat er niet zachtzinnig aan toe: ze gooien hete pek, kokende olie en brandende hoepels over de hoofden van de aanstormende vijand. De vrouwen worden gedreven door angst, omdat de Spanjaarden kort daarvoor een waar bloedbad hebben aangericht onder de vrouwen en kinderen van Zutphen en Naarden.'

Flaptekst

Haarlem, 1572. De stad wordt belegerd en langzaam uitgehongerd door de Spanjaarden. Kenau Simonsdochter Hasselaer, de (spreekwoordelijk geworden) vrouw uit één stuk en voor de duivel niet bang, roept zo'n driehonderd vrouwen op het noodlot niet af te wachten, maar hun lot zelf in de hand te nemen. Zij aan zij vechten ze vanaf de stadswallen met de soldaten. Het gaat er niet zachtzinnig aan toe: ze gooien hete pek, kokende olie en brandende hoepels over de hoofden van de aanstormende vijand. De vrouwen worden gedreven door angst, omdat de Spanjaarden kort daarvoor een waar bloedbad hebben aangericht onder de vrouwen en kinderen van Zutphen en Naarden.

Kenau vertelt het pakkende verhaal van een moedige Hollandse vrouw in oorlogstijd, gebaseerd op een aantal waargebeurde voorvallen in een barre, maar belangrijke episode van onze geschiedenis.

Fragment (p. 136-137)

Ripperda schudde zijn hoofd. 'Zo makkelijk krijgen ze Haarlem niet op de knieën. Er staan veertien kanonnen opgesteld tegenover de Kruispoort en de Sint-Janspoort, veertien ijzeren muurbrekers die om de tien minuten allemaal tegelijk vuur spuwen. Vooral deze poort heeft het vandaag zwaar te verduren, terwijl de Sint-Janspoort tot nog toe voornamelijk met rust wordt gelaten. Maar we hebben inmiddels uit goede bronnen vernomen dat die morgen aan de beurt is. De aanval van vandaag, op de Kruispoort, is alleen bedoeld om ons te misleiden. Morgen nemen ze uitsluitend de Sint-Janspoort onder handen, in de verwachting in één keer door te stormen tot in de stad. Maar dat zal ze niet lukken. Want wij gaan die poort met man en macht verdedigen. De hele schutterij, alle vaandels en een stel dappere burgers zullen ze daar een hartelijk welkom heten ...'

'U kunt op me rekenen,' zei Kenau, 'ik wil graag deelnemen aan de verdediging van mijn stad.'

'Maar dat doet u toch al, dacht u dat het reparatiewerk niet belangrijk is?'

Ze schudde haar hoofd. Hij begreep best wat ze bedoelde. 'Ik wil meevechten op de wallen!' zei ze fel. 'Met de mannen! Ik wil meehelpen de Spanjaarden te vernietigen, ik wil ze zien sterven als vliegen!'

Ripperda keek haar meewarig aan.

Ze kende die blik inmiddels en haatte hem.

'U bent een vrouw, Kenau, voor u zijn andere taken weggelegd, die niet minder belangrijk zijn. Ik heb gehoord dat u inmiddels tientallen vluchtelingen hebt ondergebracht, en dan nog een groepje huurlingen. Dat is toch prachtig! Dat is uw bijdrage aan deze oorlog en het is niet de minste.'

Kenau zette haar volle emmer met een smak neer. 'U hebt wel een erg lage dunk van het vrouwelijk geslacht!'

Ripperda wilde juist antwoorden, waarschijnlijk om haar tactisch haar plaats te wijzen, toen hij werd afgeleid door een schutter die kwam aanlopen.

Opdracht 9

Wat wordt er over Kenau gezegd in het boek dat jij las?

Naam	
Leeftijd	
Burgerlijke staat	
Karaktereigenschappen	
Reputatie	
Wapens	
Uiterlijk	

Opdracht 10

- 1 Vergelijk jouw invulling van opdracht 9 met die van iemand die hetzelfde boek las.
- 2 Vergelijk jouw invulling van opdracht 9 met die van iemand die het andere boek las.

Opdracht 11

Schrijvers en dichters gebruiken de figuur Kenau om er een verhaal of gedicht over te maken, maar ook om iets over hun eigen tijd te zeggen. Zo willen ze hun lezers iets duidelijk maken, een soort politieke of maatschappelijke boodschap meegeven. Welke van de drie 'boodschappen' (Tollens, De Vries, De Loo) aan de lezer spreekt jou het meest aan? Geef een korte uitleg.

Opdracht 12

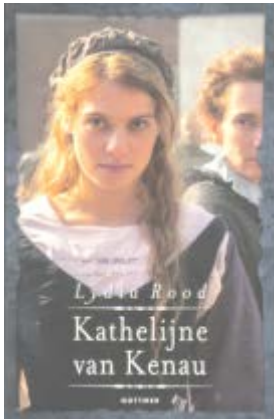
Vorm een groepje van vier personen: twee hebben het boek van De Vries gelezen, de andere twee het boek van De Loo. Bespreek de volgende vragen.

- 1 Wat is de oorzaak waardoor Kenau anders over oorlog en strijd gaat denken?
- 2 Wat is de reden waarom Kenau aan de strijd gaat deelnemen?
- 3 Wat is het doel of wat zijn de doelen waarvoor ze gaat strijden?
- 4 In welke van de twee Kenaus kun je het best inleven?

Extra opdracht

Naast het boek van Tessa de Loo verscheen er nog een roman geïnspireerd op het filmscenario. Lydia Rood schreef *Kathelijne van Kenau* (uitgave Gottmer, Haarlem, 2013). Dit boek is vooral bestemd voor jong(er)e lezers. Op de site www.kenaudefilm.nl wordt het boek zo aangekondigd:

Lydia Rood liet zich inspireren door het scenario en schreef een jeugdroman over Kathelijne, de buitenechtelijke dochter van Kenau. Wie zich aan zo'n bijzondere moeder moet ontworstelen heeft daar natuurlijk een flinke kluit aan. Lydia weet een jonge vrouw van vlees en bloed neer te zetten, die te midden van het Spaanse geweld de strijd met haar moeder aangaat. Een fascinerende moeder-dochterrelatie waarin zaken aan de orde komen die een paar honderd jaar later nog actueel en herkenbaar zijn.

Je zou ook dit boek kunnen lezen, dezelfde vragen kunnen beantwoorden als bij opdracht 9 en deze Kenau vergelijken met die van Theun de Vries en Tessa de Loo.

Je kunt ook de film gaan bekijken, en daarna de vragen van opdracht 9 voor deze Kenau beantwoorden. Daarna kun je ook deze Kenau gaan vergelijken met de Kenau uit de boeken.